

## MATS JONSSON

Den svenska arbetarlitteraturen har en rangplats i svensk litteraturhistoria, den rymmer författare som Eyvind Johnson, Ivar Lo-Johansson, Harry Martinson och Moa Martinson, en tradition som in i nutiden har fortsatt av bland andra Maja Ekelöf och Kristian Lundberg. De har alla skrivit om sina liv, där barndomens, ungdomens och det tidiga vuxenlivets erfarenheter av fattigdom, både materiell och andlig, bildat klaven, och där vägen till skrivandet varit ett viktigt inslag. Men böckerna om denna fattigdom har aldrig bara varit en berättelse om jaget och författarskapet, de har alltid också varit en berättelse om det samhälle, den historia som detta jag har formats av, och stångats mot.

Det är till denna tradition Mats Jonsson alldeles tydligt ansluter sig i sin stora självbiografiska svit av grafiska romaner eller serieböcker: *Unga norrlänningar*, 1998; *Hey Princess*, 2002; *Pojken i skogen*, 2005; *I detta satans rum*, 2008; *Mats kamp*, 2011 och *Nya Norrland*, 2017.

I böckerna om Mats finns flera anspelningar på den svenska arbetarklasslitteraturen; bland annat har han dedicerat *Pojken i skogen* till Ivar Lo-Johansson. Titeln *Mats kamp* blinkar förstås till Karl Ove Knausgård, och i just denna del finns det två serierutor där Maja Ekelöf och Kristian Lundberg avbildas, försedd med en text som förmedlar klassresenärens problem: "Vad är våra problem i jämförelse med dem i de självbiografiska rapportböcker jag beundrar så?".

För Mats Jonsson är historien och samhället viktiga inslag i berättelsen om honom själv. I *Pojken i skogen* tecknas och berättas både om barnet och den mobbade skolpojken Mats, men också om hans släkt, om farfar som var same och renskötare, om morfar som var arbetare. På så vis framträder ett Norrbotten med skogsarbete, tuberkulos, rallare och hårt arbete i gruvor. I *Mats kamp* syns en ung pojke avbildad med en katt i famnen och i samma serieruta återges Mats tankar på hur hans far hade det som ung: "El så dålig att ljuset fladdrade, Lagade mat på vedspis, Farmor tvättade i bäcken, Inget rinnande vatten, Sex personer på 28 kvadratmeter, En mil till skolan." Bild och ord samverkar och skapar en fördjupad berättelse genom att kontrastera den hårda vardagens slit mot barnets troskyldiga lycka. I berättelsen om Mats skoltid är skildringen av mobbning central och vidräkningen med denna är skarp i *Pojken i skogen*.

I *Unga norrlänningar* och *Hey Princess* handlar det om den unge Mats Jonsson, som söker sin identitet i 90- och 00-talets populärkultur och referenserna till

denna är många. I en serieruta i *Hey Princess* säger Mats på resa hem till byn Stensätter utanför Bollstabruk i Ångermanland: "Och jag måste få Galagojobbet! Och få mer cred och få jobb på Nöjesguiden och lära känna popstjärnor och Andres Lokko och skaffa lägenhet i stan och en flickvän.". Hans bokhylla är fullproppad av kommunistiska klassiker, och han läser de skönlitterära klassikerna: I *I detta satans rum* tecknas den unge Mats sovande tillsammans med Marcel Prousts *Den återfunna tiden*, sista delen i *På spaning efter den tid som flytt*. Även Mats Jonssons självbiografiska romansvit handlar om den återvunna tiden – den som funnit sin form i serierutorna.

Och liksom Prousts romanbygge handlar Mats Jonssons seriebygge också om vägen till författarskapet, till konstnärskapet. Ett tydligt stråk i serieböckerna är berättelsen om Mats utveckling som serieskapare, och det är klart att han, liksom arbetarförfattarna, är autodidakt: han har lärt sig teckna själv. Genom det har han själv skapat sin karakteristiska teckningsstil, och påminner på flera sätt om de tecknare som skapade serier inom undergroundrörelsen i USA under 60- och 70-talet, och senare independentserier, utanför syndikat och gängse skolning med högst särpräglade berättelser, dialoger, bilder och ämnessfärer. Av dessa byggde många på egna upplevelser och övertygelser, som ofta tog sig uttryck i ett slags gestaltade självbiografiska noveller. Här kan nämnas *Aline Kominsky* som tecknade med en rå, närmast brutal stil och som med effektiv enkelhet kunde förmedla känslor av misslyckande, utsatthet och sökande. Senare kom *Art Spiegelman*, vars insats med den både självbiografiska och biografiska berättelsen *Maus* om sin judiske far som överlevde Förintelsen, att påvisa den grafiska romanens möjligheter till komplexitet och djup. Båda dessa serieskapare, och även Gunnar Lundkvist, kan på olika sätt länkas till Mats Jonssons episka verk. Hans subjektiva dokumentära berättelse, som i mycket skildrar hans försök att som bitvis alienerad observatör i olika livsskeenden förstå och finna sammanhang och sig själv - genom den gestaltade föreställningen av sig själv/ jaget - med inskjutna återblickar och lokalhistorik, är en psykologisk, existentiell, social och politisk skildring av en tidsperiod. Den fångas berättartekniskt i omsorgen av tidstypiska och populärkulturella inslag och detaljer samt av en ibland hänsynslöst ärlig och självutlämnande framställning. Läsaren följer berättaren och ett Sverige i förvandling, en tillvaro i gentrifiering och segregation inom storstadsomvandling, i utflyttning från glesbygd, ökande rasism, verkningar av bolagsrovdrift och genom klassresans skuld och ilska ur upplevd maktlöshet. Genom insprängda bildavsnitt tar berättaren ibland en didaktisk roll och för in ett metaperspektiv genom att

direkt vända sig till läsaren med frågor och kommentarer kring skilda samhällsfrågor.

Många serierutor handlar också om Mats funderingar om sitt tecknande, om sin utveckling och karriär som serietecknare, med klipp från tidningsintervjuer med honom och citat från recensioner av hans serier. Det är uppenbart att tecknandet, självframställningen, livsberättelsen är mer än en födkrok: det är existentiellt – Mats blir på sätt och vis till genom tecknandet. Bildberättelsen är filmisk, effektiv, förenklad och förtätad i svart och vitt, en tvådimensionell cartoonstil utan skuggor. Med serierutan genomgående i stripformat behålls ett lugn och en kontinuitet vilket underlättar läsarens fokus på berättelsen och de utvalda tidsmarkörer som understryker, kommenterar och redovisar handlingen i den tittskåpsmässigt välfyllda serierutan.

Med djupa kunskaper om seriernas värld, sina egna rötter, den svenska historien och arbetarlitteraturen har Mats Jonsson i sin magnifika självbiografiska serie lyft en av de stora svenska litterära traditionerna in i ett nytt medium, den tecknade serien.

(nedtecknat av Eva Haettner Aurelius och Isabella Nilsson)